

תחילה הגוביב לנואמיו רמזים שקופים על נכונותו להגיע להסדר כזה. אבל אלה טבעו בים המלח המלחמתי השגרתי, לא עשו רושם בארץ. עבדאלנאצר העניק לעיתונאי של לה'מונד, אריק רולר, איש לא בעל משמעות מהפכנית, שבו הביע לא רק רצון להגיע לשלום עם ישראל, אלא אף הוכיח אפשרות לקשור יחסים דיפלומטיים וכלכליים עמה.

שליחים שונים, שקיימו מגעים עם אישים ישראלים מסוימים, שיכנעו את נשיא מצרים שכדי להזיז את העגלה עליו לעשות מחווה דרמאטית, מעשה שישכנע את העולם ואת דעת-הקהל בישראל שאכן חלה אצלו תפנית גדולה. כך נולדה פרשת גולדמן.

בשתי ישיבות החליטה ממשלת-הליכוד הלאומי פה אחד, למנוע את פגישת גולדמן-נאצר ולא לפוצץ את העניין כולו עליידי פירסומו ברבים. מבחינה מדינית היתה זו איוולת. החלטת הממשלה נולדה בגין התנגדות כל חבריה להתקדם לקראת שלום מצוין, שיהיה מבוסס על הגבולות הקודמים.

פרשת-גולדמן היתה פרשת-המים של 1970.

כמה ימים לפני ראש-השנה תשל"א נפטר גמאל עבדאלנאצר מהתקף-לב. מי שחשב כי מותו של המנהיג המצרי יקבור את סיכויי השלום — טעה. מצריים עייפה מן המלחמה ומן ההסתבכות הכל-ערבית. בחסות ירושן, אנוור אל-סאדאת, הוקם במצריים מישטר פחות יומרני, יותר מעשי, שאותה אותה של שלום לעברה של ישראל — מבלי ש-נענה. מישטר זה התמקד בראשותו ב-בעיות של מצריים עצמה, תוך זניחת השאיפות הכל-ערביות של גמאל עבדאלנאצר.

רעידת-האדמה

השקטה

הכוחות הפוליטיים אינם נרגעים. התפתחויות קטנות — כלכליות, פוליטיות, נפשיות וצבאיות — מצטרפות להתפתחות גדולה, זו יוצרת, לפתע, התפתחות מדהימה.

היו כמה התפתחויות מדהימות כאלה במרוצת שנת 1971. לא פרצה מלחמה חדשה, למרות שמלחמת-אחים בבנגאל המזרחית גרמה לבריחתם של מיליוני פליטים. המאורעות העיקריים של השנה היו בעלי אופי אחר. המלחמה הגדולה שבין ארצות-הברית וסין, שנמשכה דור שלם, התקרבה לפתע לסיימה, בפגישה דרמאטית וסודית של יועץ הנשיא האמריקאי וראש-הממשלה הסיני.

אחד מאילולי הדור — הדולר האמריקאי קאי — התגלה לפתע בחולשתו.

במשבר הכספי שזעזע את העולם, נסחר שיש שני ענקים חדשים המתחרים עם ארצות-הברית — יפאן אחד ואירופה מאידך. אירופה התכוננה לאמץ אל חיקה את בריטניה — ולהפוך יחד עימה למעצמה כלכלית ומדינית מתודעת.

בדור האחרון קמה אירופה מחדש. רגליה — תחילה מבחינה כלכלית, לאחר מכן מבחינה מדינית. האיש שניבא תהליך זה, שקידם אותו ואף הפריע לו, שארל דה-גול, הלך ב-1971 גוללמו — אולם נבואתו הלכה והתגשמה.

מעצמה אחרת — סין — היתה עסוקה במשך שנים רבות בעצמה. השנה היא חזרה לזירה העולמית, ולפתע נסתבר לכל שסין הנה ענק שאי-אפשר עוד להתעלם ממנו.

שקטה ביותר, כימעט עטופת-מיסתורין, היתה תקומתו של הענק החמישי — יפאן. ממלכת-האיים יתרה למראית עין על כל יומרה מדינית וצבאית, התרכזה ביצירת בסיס חומרי עצום. השנה פורסם ספר מדיע, שניבא כי בסוף המאה הזו יפאן למעצמה העיקרית בעולם. משבר הדולר, שבגללו שיערו מיליונים בעולם לראשונה על קיומו של מטבע בשם יון, היה רק אות לבאות.

תחת תמנות שתי המעצמות הצטיירה תמונה חדשה של חמישה ענקים: ארצות הברית, אירופה, ברית-המועצות, סין ויפאן. במקום קודש העולם בשני גומות — נפתח מישק חודש של חמישה גושים, היכולים להתחבר ולהתחבר ביניהם, מערכים שונים ומשונים.

מנהיגי ישראל לא השכיכו, וגם לא רצו, לנצל את האווירה החדשה בעולם כדי להשיג שלום כולל. אולם אם ממש-לתי-ישראל לא ניצלה את המצב הביני-לאומי באופן פעיל ליצירת מצב חדש

של שלום, היא ניצלה אותו באופן סביל לקיום הפסקת-האש.

הפסקת-האש היתה העובדה המכרעת בחיי ישראל של 1971. היא היטיה את מרכז הכובד ממאורעות מדיניים וצב-איים למאורעות הפנימיים.

בראשית שנת 1971 ביטא נשיא מצריים, אנוור אל-סאדאת, את המישפט שהיה אסור להשמיעו במשך דור: אני מוכן להכיר בקיומה של ישראל ולכרות עימה חוזה-שלום רשמי. לא היתה זו אמירה חד-צדדית, כימעט כל מעשיו של אל-סאדאת, לפני ואחרי-כן, הוכיחו כי וזהו ותוצאה אובייקטיבית של האקלים החדש במצריים. הכיוון של מעשיו היה חד-משמעי. הוא בא לידי ביטוי עליון כאשר ביטל את השם הנאצרי של ארצו (ה"ריי פובליקה הערבית המאוחדת") והחליפו בשם שהדגיש את הייחוד המצרי ("קהני לייט מצריים הערבית").

מילחמת היהודים

הקטנים

בישראל של 1972 לא היה מקום לגיי בורים.

במדינה פשטה אווירה של חצר-מלכות. מלכה זקנה, מוקפת עדת חנפנים ומלחכי פינזה, רדתה בגדולי המדינה. מצביאים ומדינאים, דוכסי-מנגון ולאופי-צבא, הת-ייחסו אליה בחיל ורעדה. מוצא פיה היה לחוק המדינה.

באווירה זו הפכו אנשים לגמדים, וגמ-דים לאצבעונים. או שמא רק נחשף

בא בעיקבות משבר, שום אדם בישראל לא חלם עליו ולא רצה בו. כשהחליטה ממשלת-ישראל, לבסוף, לצאת למלחמה כדי לשים קץ למשבר שהפך בלתי-נסבל, היא לא חלמה על כיבוש שטחים כלשהם, וכוודאי לא על החזקתם.

במשך קרוב לחמש שנים נשאר המצב פחות או יותר כמו שהיה, ללא הכרעה פנימית או חיצונית. הלחצים הבינלאו-מיים היו רבים, המצרים והפידיאיון לחמה, האיום הסובייטי התגבר, ארצות-הברית גופפה בשלום כפוי.

בשנת 1972 נעלמו כל הלחצים האלה. מילחמת הפידיאיון התמוטטה כליל. אר-צות-הברית האחוה בולמוס של בחירות הפסיקה את כל הלחצים, ולקראת סוף השנה סולקו הסובייטים במפתיע ממצ-ריים. בקרב הערבים עצמם השתרר תהוה-וזהוה.

כך, לפתע, מצאה עצמה צמרת ישראל חופשית לחלוטין — ללא אייב שיש צות-הברית האחוה בולמוס של בחירות שיש לתמרן ביניהם, וללא אופוזיציה פנימית יעילה, היא יכולה היתה לעשות כימעט כאוות נפשה.

זחילה לעבר

הסיפוח

בשום רגע לא נתקבלה החלטה ברור רה ומוחשית. אולם נתקבלו מאות החל-טות קטנות ומיבצעיות, שהלכו כולן בכי-וון אחד: סיפוח.

1977: הרבינים באמריקה לפני התפוצצות פרשת החשבון

סיפוח וזחל, הדרגתי וזהיר. סיפוח מעשי ללא סיפוח רשמי. סיפוח שנועד לייחד את השטחים, עד כמה שאפשר, ולשלבם במערכת הצבאית, הכלכלית וההתייש-בותית של מדינת-ישראל.

הראשית היתה בפיתח-תריפיה, לפתע פיתאום, במיבצע ברטואלי, ללא הכרעה מוקדמת או הכנה, בשיטה שהיו כירה "אקציון" גרמני, ירדו כוחות הבי-טחון על הבדואים המתגוררים בשטח זה והמעבדים אותו מזה דורות. הם הועמסו על משאיות וגורשו, בתיהם פוצצו, עציהם נכרתו, בארוחתיהם נסתמו במלט.

לישית-הביצוע הדביקה הממשלה את התאר, "חריג", אולם הקצין הבכיר לא נענש. הבדואים לא החזירו למקומותיהם. תחת זאת החל מישרד-הביטחון לתכנן עיר על אדמות הבדואים, רק ליהודים — ימית.

פרשה דומה אירעה באזור שכם, אד-מות הכפר עקרבא נסגרו באמתלות ביט-חוניות, השדות רוססו מן האוויר בחומרי רעל, ובסוף השנה הוקמה במקום הת-נחלות, הריסוס הוגדר שוב כ"חריג". אולם כל רשתות הסוואה נפלו בפרי-שה השלישית.

אחרי שרשרת-הביטחון, משה דיין, הודיע על כונתו לבטל את סיווג אדמות בירעם ואיקרית כ"אזורי ביטחון". ביקשו תושבי שני הכפרים לשוב לבתיהם, שמהם גורשו במהלך מילחמת העצמאות. הממשלה החי-לטה שלא להחזירם לבנות. הטענה הרש-מית: החזרת ערבי אחד לביתו תהווה תקדוה.

אין זה מיקרה שדווקא פרשה זו עוררה את הסערה הגדולה ביותר. כי היא חשפה את המגמה היסודית. פרשת בירעם ואיקרית היתה אקט גלוי של גישול לשם

גישול, של הזות תושבים ערביים כדי לפנות מקום לתושבים יהודיים. באשרה מחדש אקט זה, קבעה הממשלה קו מדיני גלוי.

בעיות ההתנחלות והשלום היו קשורות במישור לשטחים המוזקקים. פחות ברור היה הקשר שבין החזקת השטחים לבין ההתפתחות הפנימית במדינה. אומנם, פורשת השותפות שיועצה את האגף ב-1972 היתה קשורה במישורין באוצרות-הטבע של סיני הכבושה. אין זה מיקרה שפרשת נתיב-1972 קשורה בניצול אוצ-רות אלה, שהם שלל-מילחמה.

כי היחס לרכוש-השלל יצר אווירה של הפקרות, שדבקה בכל. תהליך ההתער-רות, שקבע גורמות צנינות גלויות כלפי ענייני השלום וההתנחלות, מוכרזה היה להתפשט גם לתחומים החברתיים הפני-מיים.

החוליה המחברת בשנת 1972: חדירת העבודה הערבית לכל תחומי המשק היש-ראלי. כוח עבודה קולוניאלי זה, שאין לו זכויות אזהרות או סוציאליות, המופקר לחלוטין לשרירות מעבידיו, יצר בהכרח יחס חדש לעבודה ולעובדים. בני עזה ושכם פשטו ברחבי ישראל, למטעי הקרי-בוצים לשדות המושבים, לאתרי-הבנייה שבצפון-תל-אביב ולסדנאות של חיפה.

האידיאלים של ההתיישבות העובדת, תורות-המוסר של אבות העלייה השניה, הממוטטו מול פני החינוך החדש — ניצוד כוח העבודה של האוכלוסיה הכבושה.

כל מדינה קולוניאלית היא, בעצם מהותה, מדינת-שוד. כאשר המדינה עצמה פוגעת בגורמות מוסריות יסודיות, הולך האזרח הפשט בדרכיה.

ישראל של 1972 היתה עדיין רחוקה ממצב זה — אך הכיוון היה ברור. אדרת-הארגמן של האימפריה עלולה להסתיר מורסות מוגלה ממאירות.

רעידת-האדמה

הגדולה

המילחמה אינה אלא המשך המי-דיניות באמצעים אחרים, אמר קארל פון קלאוזוויץ, הוגה-הידעות הצבאי. אמירה זו תואמת לחלוטין את הגורמים שהובילו למילחמת יום-הכיפורים, שהיתה האירוע החשוב ביותר של שנת 1973 בארץ וב-עולם.

מילבד מילחמה זו אירעו בשנה זו גם אירועים חשובים אחרים. הנרי קיסינ-ג'ר המשיך במסעותיו, הברית האמרי-קאית-סובייטית הלכה והתחדקה. צבאות סין התפרשו לאורך הגבול הסובייטי, בעוד שמוהיגו סין הושיט את ידם לנשיא ארצות-הברית. מילחמת וייאט-נאם נס-תיימה רשמית.

המילה החדשה שתרמה שנת 1973 למילון הפוליטי היתה: ווטרגייט.

פרשת ווטרגייט ריתקה את העולם בגלל הממד האנושי-דרמאטי שלה. אר-אשית השנה הושבע ניכסון לתקופת כהונה שניה, אחרי שזכה ברוב עצום, כימעט הסר-תקדים. כעבור זמן קצר התנפץ עולמו לרסיסים, והוא נתגלה כגו-כל, רודן, שהקים לעצמו מעין גסטאפו קטן ומגוחך.

הפרשה לא היתה מקבלת ממדים עול-מיים כאלה, לולא עוררה שלאות הנוג-עות לכל מדינה ולכל שילטון: האם התרוקנה הדמוקרטיה מתוכנה המעשי? האם לא גוחר עוד מחסום בפני הרודנות של השילטון אף במישור דמוקרטי, המבוסס על קטרונות ג'פרסון? האם הריכוז הרב של הסמכויות בידי הרוע המבצעת של המימשל המודרני פותח בהכרח פתח בפני רודנות חדשה?

האם חזר השילטון הדמוקרטי ב-1973 לדפוסים של הנוסין של מאקיאוולי, האם מותר לו הכל — לפרוץ, לגנוב, להעליל, לצנות, לשחד — הכל בשם "ביטחון המדינה"?

ראשיתה של שנת 1973 הצטיינה ב-שאנונות ישראלית אופיינית. המדינה ריתקה עיניה לאותה מילחמה סמויה שבין הגוף הישראלי החשאי, שכונה "אצבע אלוהים" לבין סוכני הפלסטינים ונציגיהם בעולם כולו. המערכה הגיעה לשיאה בחודש יוני, כאשר נהרג מלצר מרוקאי בשם אחמד בושיקי בעיירה ליל-האמר, בנורווגיה.

התהליך של גיוון, ירידה מוסרית, תכ-כים פוליטיים, צנינות, עיוורון למתרחש מסביב, הובילו, כמו בטרנדיה יוונית, את המדינה לעבר נקודה אחת.

מילחמת יום-הכיפורים יצרה מדינת-ישראל אחרת, עולם אחר וערכים אחרים.